

Щербан Тетяна Дмитрівна

доктор психологічних наук, професор

Щербан Татьяна Дмитриевна

доктор психологических наук, профессор

Scherban T.

doctor of psychology sciences, professor

Дем'ян Ярослава Юрїївна

магістрант

Мукачівський державний університет

Демьян Ярослава Юреевна

магистрант

Мукачевский государственный университет

Demyan Y.

postgraduate

Mukachevo state university

ЖИТТЄВА ПЕРСПЕКТИВА ЮНАКІВ

ЖИЗНЕННАЯ ПЕРСПЕКТИВА ЮНОШЕЙ

LIFE PROSPECTS OF YOUTH

Анотація. У статті розглянуто психологічні особливості педагогічної взаємодії. Представлено результати емпіричного дослідження життєвих перспектив юнаків. На них впливають тривожність, рефлексивність, самоствалення та ціннісні орієнтації.

Ключові слова: життєва перспектива, ціннісні орієнтації, самоствалення, рефлексивність.

Аннотация. В статье рассмотрены психологические особенности педагогического взаимодействия. Представлены результаты эмпирического исследования жизненных перспектив юношей. На их формирование влияют тревожность, рефлексивность, самоотношение и ценностные ориентации.

Ключевые слова: жизненная перспектива, ценностные ориентации, самоотношение, рефлексивность.

Annotation. The purpose of this article is to investigate the issue of psychological peculiarities of pedagogical interaction. The article presents the results of empirical study of life prospects for youth, which are influenced by anxiety, reflexivity, self-concept and value orientations.

Key words: life prospects, value orientations, self-concept, reflexivity.

В ранній юності проблема планування свого майбутнього стає актуальною і визначає думки людини і переживання. У зв'язку з тим, що на людині лежить відповідальність за формування власного смислового визначення і за його реалізацію, особистісне становлення визначає форму визначення себе у світі — самовизначення. Як засвідчує сьогоденна практика у цьому напрямку відчувається нестача досліджень. Актуальність представленого дослідження обумовлено необхідністю більш ґрунтовного вивчення життєвих пер-

спектив в юнацькому віці. Таким чином предметом дослідження стало вивчення життєвої перспективи. Мета дослідження — виокремити окремі психологічні особливості життєвої перспективи юнаків.

Дорослішання як процес соціального самовизначення є багатомірним та багатограним. Особливо інтенсивно розвивається сприймання себе як особи певної статі з характерними потребами, мотивами, ціннісними орієнтаціями, ставленням до представників протилежної статі та відповідними формами

поведінки. Найяскравіше всі суперечності та труднощі дорослішання проявляються у формуванні життєвої перспективи.

Становлення узгодженої життєвої перспективи у юнацькому віці є свідченням наявності потенціалу розвитку особистості у майбутньому та виступає основним фактором, від якого залежить подальше життя людини та рівень її соціальної ефективності й успішності. Але, на жаль, за цим приховується й негативний момент: образи майбутнього у юнака орієнтовані перш за все на результат, а не на засоби його досягнення, тобто немає стратегій досягнень. І також слід підкреслити, що рання юність є етапом професійного самовизначення, де юнак повинен визначитися, зробити свій вибір у професійному плані, а отже й вибір життєвої перспективи.

Побудова юнаком своєї життєвої перспективи безпосередньо пов'язана з його уявленням про доступність тих чи інших цінностей у реальному майбутньому. Якщо оцінка юнаком важливості (цінності) тієї чи іншої сфери життя не співпадає з його уявленням про доступність цієї сфери для себе, то можна говорити про наявність у нього психологічної проблеми в цій області. Ці проблеми можуть бути двобічними: у випадку, якщо будь-яка життєва сфера має для юнака значущу цінність, але при цьому він оцінює її як недосяжну для себе, тоді можна говорити про наявність внутрішнього психологічного конфлікту.

Значний внесок у дослідження проблематики життєвого шляху, життєвих перспектив внесли як зарубіжні (А. Адлер, Е. Берн, Ш. Бюлер, Е. Еріксон, К. Левін, Ж. Нюттен, Ж. Піаже, Л. Франк, К. Юнг), так і вітчизняні вчені (К.О. Абульханова-Славська, Б.Г. Ананьєв, Є.І. Головаха, В.І. Ковальов, О.О. Кропник, В.А. Роменець, С.Л. Рубінштейн, Л.В. Сохань, Т.М. Титаренко Н.М. Толстих та ін.).

Специфіка уявлень про життєві перспективи юнаків визначена за методикою оцінки рівня ситуативної та особистісної тривожності (Ч.Д. Спілберга, Ю.Л. Ханіна), психодіагностичною методикою виявлення індивідуальної міри рефлексивності А.В. Карпова, тестом-опитувальником самоствавлення В.В. Століна, С.Р. Пантелєєва, методикою виявлення ціннісних орієнтацій (М. Рокіч) [1; 2; 3].

Результати опитування показали, що в загальному дівчата демонструють більш високий рівень тривожності (особистісної та ситуативної), ніж хлопці. У дівчат більше страхів, тривожності та побоювань з приводу свого майбутнього.

Щодо рефлексивності, то її рівень у дівчат суттєво вищий, ніж у хлопців. Досліджувана група за даним показником є гомогенною, відсутні надвисокі та наднизькі значення. Можемо зазначити, що загальна

рефлексивність знаходиться на прийнятному рівні для представників даної вікової категорії респондентів. На життєві плани, на життєву перспективу дівчат більше впливатиме їхня рефлексивність, інтернальність, ніж хлопців.

За методикою дослідження самоствавлення можемо зазначити, що у життєвому плануванні, в узгодженні життєвих перспектив хлопці будуть більше проявляти такі риси як самовпевненість, віддзеркалене самоствавлення, самозвинувачення, тобто більша впевненість у правильності, переконання у тому, що вони все роблять правильно, водночас, звинувачення себе у якихось ситуаціях. Щодо дівчат, то на їхні життєві перспективи впливатимуть такі їхні риси як самоцінність, самоприйняття та самокерівництво, тобто у своїх планах вони покладаються лише на себе, на свою думку, на своє бачення.

Результати опитування щодо виділення інструментальних та термінальних цінностей у дівчат та юнаків показали, що в життєвій перспективі, самовизначенні дівчата спрямовані на такі цінності як «активне діяльне життя», «суспільне визнання» та «продуктивне життя», а найменше місце на «сімейне життя». Щодо життєвої перспективи та самовизначення юнаків, то на вони націлені на такі цінності як «розваги», «сімейне життя» та «творчість». Як засоби досягнення життєвих перспектив (інструментальні цінності) дівчата застосовуватимуть акуратність, юнаки — вихованість, терпимість, чесність та чуйність.

Здійснений кореляційний аналіз показав ряд неочікуваних взаємозв'язків. Негативний зв'язок між шкалами «життєва мудрість» і «любов» на рівні $-0,429$, що є певним підтвердженням сміливих поглядів ряду вчених, що розглядають феномен любові як ірраціонального, не конструктивного переживання, яке віддаляє суб'єкт від раціональної мудрості. Між шкалами «матеріальне забезпечення» і «творчість» на рівні $-0,441$. Витоки і розуміння даного зв'язку може витікати з уявлення про творчість як пошукову активність з встановлення нових зав'язків і відношень задля вирішення нагальних життєвих потреб низького рівня. І тоді, коли матеріальне забезпечення виводить особистість у зону відсутності необхідності «боротьби», то відповідно необхідність у творчості також знижується. Позитивними зв'язками характеризуються шкали «творчість» та «сміливість у відстоюванні думки» ($0,426$). Це може пояснюватись впевненістю у незалежності мислення, відсутності конформності, відчуття власних логічно-обґрунтованих переконань і бачень оточуючого світу, яке надає впевненість у власних судженнях, а творчість саме і є драйвером забезпечення даної пошукової активності.

За факторним аналізом виділено, названо та інтерпретовано 5 компонентів, що визначають побу-

дову життєвої перспективи. У I компонент «Соціальність» увійшли наступні показники: замкнутість, здоров'я, наявність друзів, щастя інших; II компонент «Я-концепція» складають показники: самовпевненість, відображення самовідношення, самоцінність, самоприйняття, самоприв'язаність, ретельність; III компонент «Саморозвиток» включає показники: самокерівництво, самоприйняття, розвиток, воля, впевненість в собі, тверда воля; IV компонент «Ауторефлексія» складають показники: ситуативна тривожність, особиста тривожність, рівень розвитку рефлексивності, незалежність; V компонент «Екстернальність» включає показники: активне діяльне життя, матеріальне забезпечення, ефективність у справах.

Констатовано статистично достовірну відмінність між хлопцями та дівчатами за наступними шкалами: особистісна тривожність, акуратність, ретельність, сімейне життя. За переліченими шкалами статистично достовірно значення сімейного життя вище у хлопців, за рештою шкал — переважають значення у дівчат. Життєві перспективи у хлопців очевидно спрямовані на сімейне життя та будуть ним визначатися. Щодо дівчат, то на їхні життєві перспективи впливатиме особистісна тривожність, акуратність, ретельність.

Узагальнюючи наведені факти, зробимо висновки. На життєві перспективи юнаків впливають тривожність, рефлексивність, самоставлення та ціннісні орієнтації.

Література

1. Наследов А. Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных: учеб. пособие. 3-е изд., стереотип. / А. Д. Наследов — СПб.: Речь, 2008. — 392 с.
2. Настольная книга практического психолога / Сост. С. Т. Посохова, С. Л. Соловьева. — М.: АСТ: Хранитель; СПб.: Сова, 2008. — 671 с.
3. Пашукова Т. І. Практикум із загальної психології / Т. І. Пашукова, А. І. Допіра, Г. В. Дьяконов / за ред. Т. І. Пашукової. — 2-ге вид., стер. — К.: Т-во «Знання», КОО, 2006. — 203 с.